

13. Rudski J.M., Edwards A. Malinowski goes to college: factors influencing students' use of ritual and superstition. *The Journal of General Psychology* 134, 4: 2007. – 389-403.
14. Rutkowska K. PKSPwS – kwestionariusz do badania poczucia kontroli w sporcie, *Przełęcz Psychologiczny* 54, 3, 2011. – 289-307.
15. Schippers M.C., Van Lange P.A.M. (2006) The psychological benefits of superstitious rituals in top sport: a study among top sportspersons. *Journal of Applied Social Psychology*, 36, 10:2532-2553.
16. Schneider W., Shiffrin R. Controlled and automatic human information processing: Detection, search, and attention. *Psychological Review* 84, 1977. – 1–51.
17. Spector P. E. (1988) Development of the work locus of control scale. *Journal of Occupational Psychology*, 61:335-340.
18. Todd M., Brown C. (2003) Characteristics associated with superstitious behavior in track and field athletes: Are there NCAA divisional level differences? *Journal of Sport Behavior*, 26:168–187.
19. Wann D.L. (2012) The head and shoulders psychology of success project: an examination of perception of Olympic athletes. *North American Journal of Psychology*, 14, 1:123-138.
20. Watson N.J., Nesti M. (2005) The role of spirituality in sport psychology consulting: an analysis and integrative review of literature. *Journal of Applied Sport Psychology*, 17:228-239.
21. Živanović N., Rendelović N., Savić Z. (2012) Superstitions and rituals in modern sport. *Activities in Physical Education and Sport*, 2:220-224.

KOMPETENCJE SPOŁECZNE A EFEKTYWNOŚĆ DIAD SPORTOWYCH – NA PRZYKŁADZIE PIŁKI SIATKOWEJ PLAŻOWEJ

Wódka Kamil

*dr, Wydział Wychowania Fizycznego i Turystyki
Wszelchnica Świętokrzyska, Kielce, Polska*

Funkcjonując w sytuacjach związanych z działalnością sportową naturalne są kontakty z innymi ludźmi – tak w sytuacji związanej bezpośrednio z wykonywaniem zadań wpisanych w schemat wybranej aktywności sportowej, jak i w sytuacji «okołosportowej» jak na przykład kontakt z kibicami czy sponsorami. Dla sprawności przebiegu tych interakcji szczególne znaczenie mają kompetencje społeczne.

W literaturze pojawiają się informacje potwierdzające związek pomiędzy kompetencjami społecznymi a osiąganym wynikiem sportowym (8,14). Trafna diagnoza może być wstępem do tworzenia programów edukacyjnych pozwalających na rozwój tych umiejętności. «Literatura sportowa, korzystając z ogólnych ram psychologicznych, posiada już własne prace dotyczące praktycznych wskazówek

prowadzenia treningów w celu rozwijania umiejętności społecznych u osób zaangażowanych w działalność sportową.» (8, s. 102).

Kompetencje społeczne traktuje się jako pewnego rodzaju umiejętności, które pozwalają na sprawne funkcjonowanie w różnego rodzaju sytuacjach społecznych. Optymalizują sposób realizacji postawionych celów własnych i innym ludzi, zwłaszcza wtedy gdy te cele nie są całkowicie zbieżne (9). Smółka definiuje termin kompetencje społeczne jako: «umiejętności warunkujące sprawne zarządzanie sobą i wysoką skuteczność interpersonalną» (16, s.15). Dzięki kompetencjom społecznym nabywamy możliwość wpływu na inne osoby, aby móc zrealizować zaplanowane cele (1). Kompetencje pomagają sprawniej funkcjonować w sytuacjach, które wiążą się z koniecznością uruchomienia procesu adaptacji do zmieniających się warunków. Czynią go łatwiejszym i sprawniejszym. Jednocześnie uwrażliwiają na społeczny odbiór zachowań i sprawiają, że możliwe staje się doskonalenie działania wszystkich osób będących w interakcji (5).

Smółka dokonał klasyfikacji obszarów funkcjonowania, w których jednostka o wysokich kompetencjach społecznych powinna umieć się odnaleźć. Obszary te to między innymi: inicjowanie kontaktów z innymi i zarządzanie tymi relacjami, odgrywanie różnych ról wpisujących się w kontekst społeczny, dbanie o siebie/swoje cele/interesy, zarządzanie własnymi emocjami w sytuacjach trudnych takie jak radzenie sobie z treścią czy nieśmiałością (16). Według S. Greenspana, twórcy heurystycznego modelu kompetencji społecznych ukazującego trójskładnikową naturę kompetencji (temperament, charakter, świadomość społeczna), kompetencje to «(...) pewien wycinek, aspekt podejmowanej przez jednostkę aktywności w sytuacjach interpersonalnych, związanej również z pełnieniem ról społecznych» (13, s.72). Wpisują się one w strukturę kompetencji osobistych człowieka – budują zasadniczy jego trzon stanowiący kompetencje emocjonalne i po części – intelektualne. Równoległe do nich w tym modelu istotnie miejsce mają kompetencje fizyczne (13). Połączenie takie stanowi w kontekście problematyki pracy interesujący wątek.

Przytoczone powyżej wybrane charakterystyki wydają się potwierdzać istotne znaczenie kompetencji społecznych w efektywnym funkcjonowaniu na gruncie sportu. Szczególne okoliczności sprzyjające weryfikacji przydatności kompetencji społecznych mają miejsce w tak zwanych diadach sportowych.

Diada sportowa traktowana jest jako najmniejsza możliwa grupa sportowa. Jej zadaniem, tak jak każdej innej grupy zadaniowej, jest sprawne funkcjonowanie w konkretnej sytuacji (7,11). Diadę tworzą dwie osoby. Taki zespół nazywany jest również parą, duetem, tandemem, dwójką sportową. Wynik działania diady sportowej jest składową działaniem poszczególnych jej uczestników. Z sytuacją taką do czynienia mamy między innymi w takich dyscyplinach jak: akrobatyka sportowa (dwójki), badminton (debel), bobsleje (dwójki), kajakarstwo (klasyczne i górskie – C-2), saneczkarstwo (dwójki), taniec sportowy, tenis stołowy (debel), tenisowy ziemny (debel), wioślarstwo (dwójka), żeglarstwo (klasa star) i siatkówka plażowa, która ze względu na problematykę przedstawioną w niniejszej pracy wymaga przybliżenia.

Zasadniczo drużyna w piłce siatkowej plażowej składa się z dwóch zawodników. Celem ich gry jest wygranie akcji i zdobycie punktu, a w wyniku wielokrotnych właściwych rozegrzań – wygranie meczu. Zawodnicy siatkówki plażowej są w swoich boiskowych zadaniach (odbiór, wystawienie, atak, blok, asekuracja) bardziej uniwersalni niż gracze halowi (4). Przepisy stanowiące, że «jedynie dwaj zawodnicy wpisani do protokołu mogą uczestniczyć w zawodach» (4, s.72) oraz «dwaj zawodnicy w każdym zespole muszą grać przez cały czas; nie ma zmian zawodników» (4, s.75), niejako «skazują» partnerów na siebie i sprawiają, że chcąc wygrywać spotkania muszą dobrze współpracować. W tej współpracy istotne jest realizowanie potencjału każdej osoby. W optymalnej sytuacji, pożądanym jest wystąpienie efektu synergii (3), gdzie suma potencjalnych umiejętności partnerów daje efekt wyższy, niż wynikający z prostego połączenia potencjałów zawodników (nie tylko w zakresie predyspozycji fizycznych/sportowych, ale i psychospołecznych).

Problematyka psychospołecznego funkcjonowania diad sportowych nie jest tematem mocno eksplorowanym. Już pobieżna charakterystyka diady sportowej, przybliżyła do zrozumienia praw nim rządzącymi. Zadaniem przepisów gry, poprzez zapisane w nich nakazy i zakazy, jest wymuszenie pewnych zachowań u uczestników widowiska sportowego. Nie dają one natomiast recepty na to, jak sprawnie zbudować takie zachowanie, aby w pełni realizować stawiane jej wymogi. W jaki więc sposób należy postępować, aby nie łamać przepisów, ale dążyć do synergicznej realizacji potencjału, tkwiącego w członkach zespołu? Wydaje się, że istotne znaczenie dla sukcesu sportowego diady mogą mieć nie tylko kompetencje fizyczne, ale i społeczne.

Metodologia badań własnych

Celem pracy jest poznanie poziomu kompetencji społecznych, jak również analiza relacji między posiadanymi kompetencjami a efektywnością diady (mierzoną wynikiem sportowym).

Dla realizacji celu zastosowano w badaniach własnych Kwestionariusz Kompetencji Społecznych. Konstrukcja narzędzia uwzględnia cztery skale, na których rozkładają się wyniki uzyskiwane w trakcie badania. Są to: skala I – do diagnozy kompetencji warunkujących efektywność zachowań w sytuacjach intymnych, skala ES – do diagnozy kompetencji warunkujących efektywność zachowań w sytuacjach ekspozycji społecznej, skala A – do diagnozy kompetencji warunkujących efektywność zachowań w sytuacjach wymagających asertywności, a także skala KKS stanowiący wskaźnik ogólnego poziomu kompetencji społecznych (9).

W badaniach własnych wzięły udział zawodniczki i zawodnicy uczestniczący w cyklu rozgrywek o Mistrzostwo Polski w Piłce Plażowej w roku 2008¹ organizowanych w ramach systemu rozgrywek Polskiego Związku Piłki Siatkowej – PZPS. Przebadano 17 par żeńskich (34 osoby) oraz 28 par męskich (56 osób). Razem 45 par (90 osób). Badane zawodniczki były w wieku 17-30 lat (M=20,18, SD=3,70). Natomiast w grupie mężczyzn byli zawodnicy w wieku 16-43 lata (M=23,25, SD=5,26). W badanej grupie zawodniczki trenowały piłkę siatkową nie

---

¹ Badania przeprowadzono w okresie lipiec – sierpień 2008r.

krócej niż 3 i nie dłużej niż 17 lat ($M=8,29$; $SD=3,59$). Badani mężczyźni uprawiali siatkówkę nie krócej niż 3 i nie dłużej niż 25 lat ($M=11,73$, $SD=5,4$). Wśród kobiet przeciętna długość stażu treningowego/gry w plażówkę wyniosła $M=3,88$, $SD=2,02$. Najkrótszy staż treningu siatkówki plażowej wynosił 1 rok a najdłuższy 9 lat (ryc. 19). Mężczyźni siatkówkę plażową uprawiali 1-15 lat ($M=5,00$, $SD=3,15$). Blisko 25% badanej grupy trenowała/występowała na plaży trzeci sezon.

Oprócz kwestionariusza KKS badania wypełniali kwestionariusz ankiety pozwalających na zgromadzenie danych metryczkowych oraz informacji dotyczących charakterystyk zawodniczych. Badani zostali również poinformowani, iż podawane dane osobowe (imię i nazwisko) będą wykorzystywane jedynie w celu weryfikacji efektywności diady. Pozwoliło to po zakończeniu rozgrywek na odnalezienie pary w rankingu końcowym Mistrzostw Polski, nadanie rangi, a tym samym na ocenę efektywności dokonaną na potrzeby analiz.

Wyniki

W tabeli nr 1 zaprezentowane zostały średnie arytmetyczne (M) oraz odchylenie standardowe (SD) – obliczone dla wyników surowych (WS) i przeliczonych (WP) uzyskanych w ramach skal KKS w grupie kobiet i mężczyzn. Nieparametrycznym testem Z Kołmogorowa-Smirnowa sprawdzono zgodność rozkładu wyników surowych z teoretycznym rozkładem normalnym. Wartość testu wskazała, że rozkłady wyników surowych skali mierzącej ogólny poziom kompetencji kobiet ($Z=0,40$, $p=1,00$) i mężczyzn ($Z=0,70$, $p=0,71$) nie różnią się od rozkładu normalnego. Taki wynik pozwolił zatem na zastosowanie testu t -Studenta w celu analizy różnic między średnimi. Na podstawie uzyskanego wyniku można stwierdzić, że ogólny poziom kompetencji społecznych w grupie kobiet i w grupie mężczyzn nie różni się istotnie ($t=1,66$, $p=0,11$). Analogiczną procedurę przeprowadzono dla pozostałych skal. Rozkłady wyników surowych uzyskanych w każdej z nich odpowiadają charakterystyce rozkładu normalnego. Dotyczy to kobiet, jak i mężczyzn; I – kobiety: $Z=0,58$, $p=0,89$, I – mężczyźni: $Z=0,77$, $p=0,59$, ES – kobiety: $Z=0,57$, $p=0,90$, ES – mężczyźni: $Z=0,45$, $p=0,99$, A – kobiety: $Z=0,60$, $p=0,87$, A – mężczyźni: $Z=1,02$, $p=0,25$. Takie wyniki uprawniały do analizy istotności różnic między średnimi wynikami uzyskanymi przez kobiety i mężczyzn. Analiza wartości testu wskazuje, że różnice pomiędzy średnimi w badanych grupach nie są istotne statystycznie dla skali I ($t=0,84$, $p=0,40$) oraz skali ES ($t=1,37$, $p=0,17$). Są natomiast istotnie różne między średnimi obliczonymi dla skali A ($t=2,87$, $p=0,005$). Oznacza to, że badani mężczyźni prezentują wyższy (niż kobiety) poziom kompetencji społecznych prezentowanych w sytuacjach wymagających asertywności.

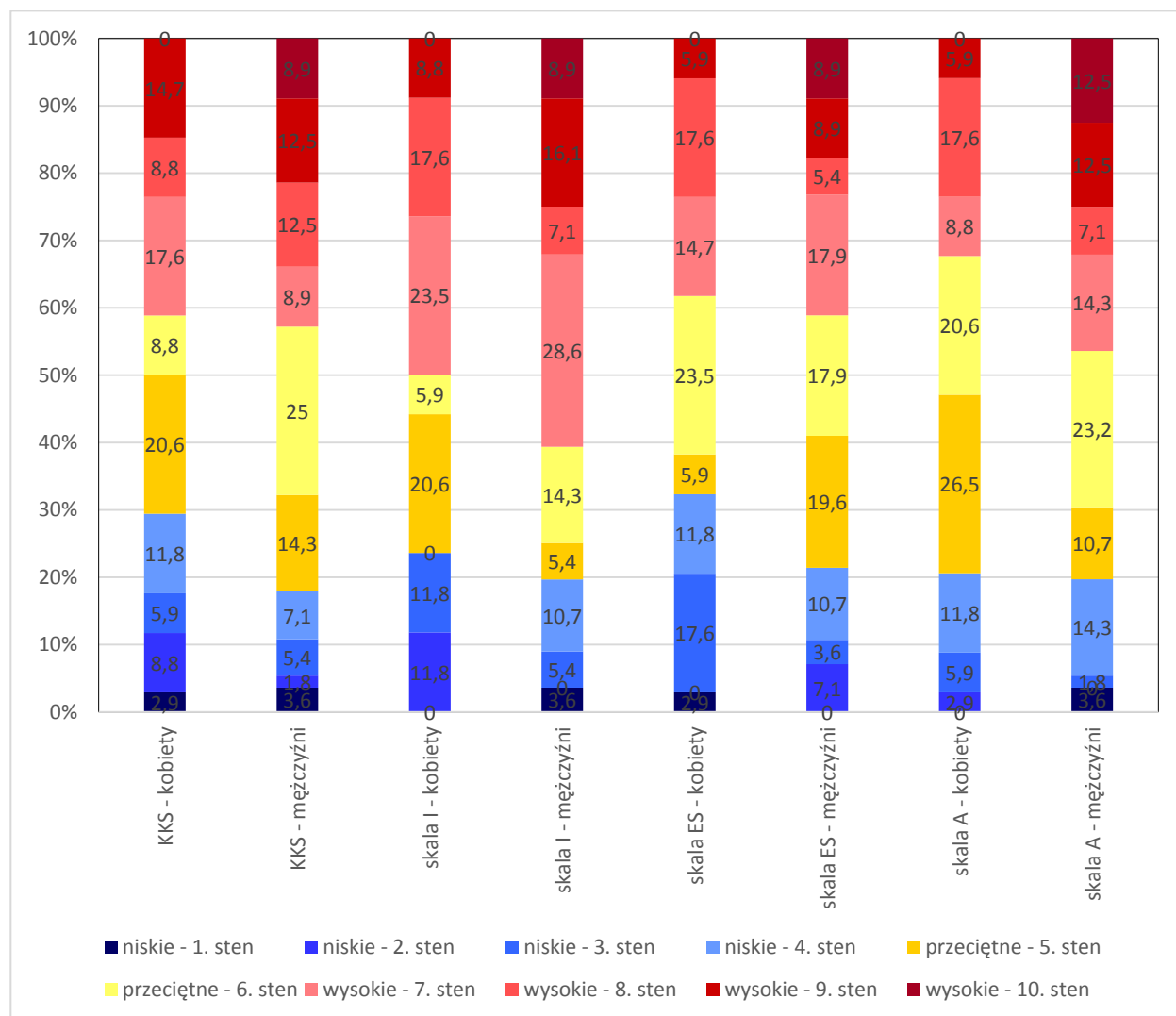
Tab. 1

Poziom kompetencji społecznych (KKS) w badanych grupach kobiet i mężczyzn – wyniki surowe (WS) i przeliczone (WP)

Skala	Kobiety N=34				Mężczyźni N=56			
	WS		WP		WS		WP	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
KKS	176,71	24,91	5,68	2,29	186,23	28,61	6,37	2,28
skala I	44,62	6,03	5,82	2,23	45,93	7,77	6,66	2,23
skala ES	52,38	9,82	5,70	2,07	55,18	9,14	6,11	2,19
skala A	48,28	6,92	5,82	1,77	53,45	8,98	6,53	2,25

W tabeli nr 1 przedstawiono również zestawienie średnich arytmetycznych i odchyłeń standardowych przygotowano dla wyników przeliczonych (stenowych) uzyskanych w trakcie badania Kwestionariuszem Kompetencji Społecznych; wykorzystano dostępne normy opracowane dla populacji dostępne w podręczniku (9). Dla pełniejszego oglądu przygotowano zestawienie kategorii wyników – wysokich (7-10 sten), przeciętnych (5-6 sten) i niskich (1-4 sten).

Zgodnie z analizami wyników zaprezentowanymi na rycinie nr 1 można stwierdzić, że ponad 40% badanych kobiet prezentuje wysoki ogólny poziom kompetencji społecznych. Podobny rezultat rysuje się w grupie mężczyzn. Różnica między próbami zauważalna jest natomiast w przypadku wyników niskich – niespełna 20% mężczyzn osiągnęło wyniki niskie, podczas kiedy wśród kobiet wartość wyniosła blisko 30%.

Ryc. 1. Poziom kompetencji społecznych w badanej grupie kobiet i mężczyzn – procentowy rozkład wyników

Połowa badanych kobiet charakteryzuje się wysokimi poziomem kompetencji społecznych (skala I), co świadczy o efektywnym funkcjonowaniu w sytuacjach intymnych. W grupie mężczyzn wskaźnik ten przekroczył 60%. Liczebność kobiet i mężczyzn z niskimi wynikami jest na porównywalnym poziomie i wynosi +/- 20%. Blisko 40% kobiet i mężczyzn znajduje się w obszarze wyników przemawiających za wysokim poziomem kompetencji w sytuacjach ekspozycji społecznej. Z kolei wyniki niskie osiągnęło blisko 33% badanych kobiet i 25% mężczyzn. Niespełna 1/3 badanych kobiet i blisko połowa mężczyzn prezentuje wysoki poziom kompetencji społecznych przemawiających za dobrym funkcjonowaniem w sytuacjach wymagających asertywności. Wśród badanych, co piąta osoba (tak z grupy kobiet, jak i mężczyzn) prezentuje niski poziom tych umiejętności.

Poniższe tabele (tab. 2 i tab. 3) prezentują wartości współczynników korelacji (współczynnik r Pearsona wraz z poziomem istotności) między wynikami poszczególnych skal mierzących poziom kompetencji społecznych. W tabeli nr 2 zaprezentowano wartości współczynników interkorelacji korelacji obliczone w grupie

kobiet. Najwyższe wartości dotyczą ogólnego poziomu kompetencji i poziomu kompetencji w sytuacjach ekspozycji społecznej (wartość wysoka, blisko 0,9).

Tab. 2

Wyniki analizy interkorelacji – grupa kobiet

Skale		KKS	I	ES	A
KKS	Korelacja Pearsona		,812**	,892**	,878**
	p		,000	,000	,000
Skala I	Korelacja Pearsona				,676**
	p				,000
Skala ES	Korelacja Pearsona				,692**
	p				,000
Skala A	Korelacja Pearsona				
	p				

** – Korelacja jest istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie).

W grupie mężczyzn (tab. 3) interkorelacje między wynikami skal mierzących poziom kompetencji są bardzo wysokie (wszystkie powyżej 0,9), najsilniejszy jest związek ogólnego poziomu kompetencji z kompetencjami w sytuacjach wymagających asertywności.

Tab. 12

Wyniki analizy interkorelacji – grupa mężczyzn

Skale		KKS	I	ES	A
KKS	Korelacja Pearsona		,908**	,934**	,956**
	p		,000	,000	,000
Skala I	Korelacja Pearsona			,765**	,837**
	p			,000	,000
Skala ES	Korelacja Pearsona				,885**
	p				,000
Skala A	Korelacja Pearsona				
	p				

** – Korelacja jest istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie).

Kolejne dwie tabele (tab. 4 i tab. 5) zawierają wartości współczynników korelacji efektywności funkcjonowania zawodników z diad (wyrażonej miejscem w rankingu końcowym Mistrzostw Polski), a poszczególnymi kompetencjami. Ze względu na charakter zmiennej «ranking» w analizach wykorzystano obliczenia odwołujące się do korelacji rho Spearmana.

Zgodnie z danymi przedstawionymi w tabeli nr 4 można stwierdzić, że istnieje umiarkowana korelacja między efektywnością zawodniczek z diady a ich ogólnym poziomem kompetencji społecznych, w szczególności kompetencji w sytuacjach intymnych.

Tab. 4

Korelacje pomiędzy zmiennymi psychologicznymi a efektywnością funkcjonowania siatkarek

Zmienne		KKS	skala I	skala ES	skala A
RANKING	Korelacja rho Spearmana	-,35*	-,42*	-,27	-,28
	p	,04	,01	,12	,10

* – Korelacja jest istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie).

Odnotowana powyżej prawidłowość powtórzyła się w grupie mężczyzn. Wartości współczynników korelacji są jednak niższe (tab. 5).

Tab. 5

Korelacje pomiędzy zmiennymi psychologicznymi a efektywnością funkcjonowania siatkarki

Zmienne		KKS	skala I	skala ES	skala A
RANKING	Korelacja rho Spearmana	-,28*	-,33*	-,18	-,19
	p	,03	,01	,17	,15

* – Korelacja jest istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie).

Analiza przedstawiona w powyższych tabelach pozwala stwierdzić, że efektywność funkcjonowania zawodników z diad sportowych ma związek z poziomem kompetencji społecznych (zwłaszcza w szczególnych sytuacjach społecznych – intymnych).

Dyskusja

Badania własne pokazują, że istnieje zależność między osiąganym miejscem w rankingu a zmiennymi mierzonymi przez skale KKS i I. Rutkowska badała zależność między kompetencjami społecznymi a zajęтым miejscem w zawodach sportowych. Jej badania potwierdziły taką zależność (14). Poszukiwanie zależności pomiędzy pojedynczymi cechami czy umiejętnościami a wynikiem sportowym, nie przynosi jednak jednoznacznych rozstrzygnięć. Istotne wydaje się poszukiwanie modeli uwzględniających więcej zmiennych (również interdyscyplinarnych).

Gdy kompetencje społeczne (mierzone kwestionariuszem KKS) traktowane jako ogólny wymiar kompetencji warunkujący optymalne funkcjonowanie w każdym z wymiarów społecznych, zastąpiono wymiarami, które są niejako składowymi kompetencji proponowanych przez A. Matczak (podskale I, ES, A)², taka zależność już nie występowała (9). Próba była dokonana po to, aby zweryfikować

² Na potrzeby tej dyskusji przyjąłem takie uproszczenie, co podkreślam, że uproszczeniem jest ponieważ kompetencje społecznej (opisywane przez kwestionariusz Matczak jako KKS) nie są tym samym, co sumarycznie traktowane zmienne mierzone w zaproponowanych podskalach (I, ES, A).

możliwość wskazania szczególnego rodzaju kompetencji społecznych, jako tych, które mają istotny (większy w porównaniu z ogólnym poziomem kompetencji) związek z efektywnością funkcjonowania. Pewne przesłanki potwierdzające zasadność podjęcia takiej próby dają między innymi wyniki analizy korelacji. Zależności istotne statystycznie wystąpiły właśnie pomiędzy wynikami w rankingu a ogólnym poziomem kompetencji oraz poziomem kompetencji warunkującym efektywność w sytuacjach intymnych. Nie odnotowano natomiast takiej zależności w analizach uwzględniających wyniki kompetencji w sytuacjach wymagających ekspozycji społecznej i asertywności. Potwierdza to, iż kompetencji społecznych nie możemy traktować wybiórczo (w oderwaniu od całości), posiłkując się ich podwymiarami wybranymi w sposób subiektywny (9). Niewątpliwie te «składowe» umiejętności są ważne, jednakże dopiero całościowe ich ujęcie daje nam istotne informacje, mówiące o kompetencjach danej osoby do sprawnego działania w sytuacjach wymagających kontaktu społecznego.

Podsumowując, można stwierdzić, iż wartością, która płynie z dokonanych badań jest potwierdzenie braku prostych zależności między pojedynczymi badanymi cechami, a efektywnością funkcjonowania badanych diad sportowych. Dodatkowo badania pokazują, iż zasadnym jest traktowanie zagadnień efektywności funkcjonowania w szerszym ujęciu (systemowym). Czynnikiem który wydaje się być istotnym w proponowanej analizie zależności wpływającej na końcowy wynik są kompetencje społeczne. Kluczem nie jest tutaj prosty ich pomiar i określenie ich nasilenia, ale przeanalizowanie ich występowania u danych jednostek w połączeniu z innymi zmiennymi. Sugeruje to konieczność włączenia do analiz kolejnych zmiennych psychologicznych i budowanie złożonych modeli.

Badania pokazują, że pokusa szukania prostych rozwiązań nie sprawdza się: «współczesna psychologia sportu odchodzi od poszukiwania cech psychicznych, stanowiących stałe różnice indywidualne między ludźmi, a zwłaszcza cech osobowości, które można by traktować jako predyktory sukcesu w sporcie. Próby określenia profilów cech charakterystycznych dla zawodników osiągających mistrzostwo sportowe w swoich dyscyplinach okazały się zajęciem jałowym» (10, s. 8).

Praktycznym wnioskiem płynącym z przytoczonych badań jest ukazanie zasadności i wzmocnienie prowadzonych treningów umiejętności psychologicznych. Nie jest to postulat nowy (2,6,17), aczkolwiek wydaje się, że koniecznym jest, aby cały czas dostarczać argumentów wzmacniających motywację do pracy nad rozwojem szeroko rozumianych umiejętności psychologicznych.

Psychologia sportu coraz częściej w pracy nad rozwojem zawodnika sięga do czegoś więcej niż tylko przygotowania go do konkretnego występu, i to tylko i wyłącznie na arenie sportowej. Patrząc szerzej na jego rozwój – interesuje się jego funkcjonowaniem pozasportowym zauważając, iż nie da się sztucznie rozdzielić tych sfer aktywności. Stwierdza, że będą one się wzajemnie przenikać, wzajemnie na siebie wpływać, a umiejętności reagowania i radzenia sobie ze spotykanymi wyzwaniami, nabyte w życiu zawodowym (sportowym), będą przenosić się na życie prywatne i odwrotnie – z życia prywatnego na zawodowe. Dodatkowo

udowodniono, iż dochodzi do transferu (generalizacji) umiejętności nabytych na aktywności podejmowane już po zakończeniu sportowej kariery (12,15).

Podsumowanie

Uczestnicy badań prezentują przeciętny poziom kompetencji społecznych. Zawodnicy prezentują wyższy (niż zawodniczki) poziom kompetencji społecznych prezentowanych w sytuacjach wymagających asertywności. Wynik sportowy diad uczestniczących w badaniach ma związek z poziomem określonych kompetencji społecznych (zwłaszcza tych warunkujących efektywność funkcjonowania w społecznych sytuacjach intymnych) zawodników tych diad. Jednak znaczenie badanych kompetencji dla zawodnika wydaje się być szersze. Stąd postuluje się doskonalenie ich w ramach treningów mentalnych realizowanych we współpracy z psychologami sportu. Wyniki badań są również przyczynkiem do tworzenia szerszych planów badawczych zakładających weryfikację modeli uwzględniających różne zmienne psychologiczne.

Literatura:

1. Argyle, M. Psychologia stosunków międzyludzkich, Warszawa: PWN, 1999.
2. Czajkowski Z. Psychologia sprzymierzeńcem trenera. Warszawa: COS, 1996.
3. Dembiński, J. Współdziałanie a synergetyka w grze w koszykówkę, Sport Wyczynowy 1-3, 2008. – 517-519.
4. Grządziel, G., Kowalski, L. Siatkówka plażowa w szkole. Warszawa: COS, 2000.
5. Huget, P. Kompetencje społeczne dzieci z zaburzeniami w zachowaniu. – ed. B. Urban, Społeczne konteksty zaburzeń w zachowaniu. Kraków: UJ, 2001. – 51-62.
6. Kowalik, S. Praktyczna użyteczność wiedzy psychologicznej w sporcie. – ed. Teoretyczne podstawy psychologii sportu. Psychologia sportu jako nauka. Monografie, 233. Poznań: AWF, 1986.
7. Kożusznik, B. Zachowania człowieka w organizacji, Warszawa: PWE, 2002.
8. Krawczyński, M. Problemy doskonalenia umiejętności społecznych dla potrzeb sportu wyczynowego. – ed. W. Tłokiński, *Aktywność fizyczna. Psychofizyczne aspekty profilaktyki i terapii*. Gdańsk: AWF i S, 1996. – 99-103.
9. Matczak, A. Kwestionariusz Kompetencji Społecznych. Podręcznik, Warszawa: PTP, 2001.
10. Mroczkowska, H. Identyfikacja i rozwój młodych talentów. Psychologiczne aspekty trwałego zaangażowania dzieci i młodzieży w aktywność sportową, Sport Wyczynowy, 2/534, 2010.
11. Naglak, Z. Teoria zespołowej gry sportowej. Kształcenie gracza. AWF, Wrocław: AWF, 2001.
12. Parish, T. S. What Do Sports and Life Have in Common? Education, 127, 4, 2008. – 545-546.
13. Pilecka, W., Pilecki, J. Model kompetencji społecznych w ujęciu S. Greenspana, Rocznik Pedagogiki Specjalnej, 1, 1990. – 58-79.
14. Rutkowska, K. Kompetencje społeczne młodych siatkarek w kontekście osiągnięć sportowych, Medycyna Sportowa, 3(6), 23, 2007. – 171-178.

15. Smith, R. E. Generalization effects in coping skills training, *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 21, 3, 1999. – 189/16.

16. Smółka P. (2008), *Kompetencje społeczne. Metody pomiaru i doskonalenia umiejętności interpersonalnych*, Kraków: Wolters Kluwer Polska, 2008.

17. Zdebski, J., Blecharz, J. Looking for an optimum model of athlete's support. *Biology of Sport*, 21, 2, 2004. – 129-137.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Блинова О. Є.

*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної та соціальної психології
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Міграційні процеси опинились у центрі уваги сучасних дослідників із-за своєї величезної значущості. Вивчення світового досвіду виявлення тенденцій і суперечностей розвитку міграційної ситуації має науковий і практичний інтерес для успішної реалізації міграційної політики та стабілізації соціально-економічної ситуації у сучасній Україні.

В періоди соціально-економічної нестабільності найбільш безпомічними є представники тих спільнот, які вимушено опинились за межами території свого постійного проживання. У сучасній Україні – це досить велика група внутрішньо переміщених осіб, які об'єктивно потребують дійової допомоги, у тому числі – психологічної. Для надання ефективної допомоги мігрантам фахівці мають сформувані чітке уявлення про психологічний стан мігрантів.

Наслідки міграції проявляються у різних сферах: політичній, соціальній, економічній, культурній та ін. Вони вимагають осмислення змін соціальної та політичної ситуації на території сучасної України. Тому міграційна політика є складовою частиною зовнішньої та внутрішньої політики держави, а її реалізація – одним із пріоритетних завдань.

Важливою проблемою, що пов'язана з міграційними процесами, є проблема соціально-економічної та соціально-психологічної адаптації мігрантів в місці розселення. Адаптація розуміється як процес пристосування населення до інших умов життя, в якому виробляються нові, найбільш адекватні поведінкові стереотипи, формується фактично новий спосіб життя. Соціально-економічна адаптація йде трьома основними шляхами. Перший шлях передбачає формування одного із поширених для даного регіону способу життя. Коли людина потрапляє в нові умови, то вона намагається перейняти ті зразки поведінки, які відповідають найбільш успішним стратегіям, що забезпечують благополучні варіанти життєдіяльності. Цей шлях є найбільш прийнятним для місцевого населення, оскільки меншою мірою виникає ймовірність дискомфорту (або